

Скупштина града Крагујевца, на основу члана 10. став 2. тачка 2. и члана 14. став 1. и став 4. Закона о планском систему Републике Србије (“Службени гласник Републике Србије”, број 30/18), члана 32. став 1. тачка 20. у вези члана 66. став 1. тачка 3. Закона о локалној самоуправи („Службени гласник Републике Србије“, број 129/07, 83/14 – др.закон, 101/16 – др.закон и 47/18 и 111/21-др.закон) и члана 40. став 1. тачка 19. Статута града Крагујевца („Службени лист града Крагујевца“, број 8/19), на седници одржаној 29. новембра 2024. године, доноси

ЗАКЉУЧАК

о доношењу Програма локалног економског развоја града Крагујевца за период 2024 - 2026. година

I Доноси се Програм локалног економског развоја града Крагујевца за период 2024 - 2026. година, који је саставни део овог закључка.

II Овај закључак објавити у “Службеном листу града Крагујевца”.

Образложење

Правни основ за доношење Закључка о доношењу Програма локалног економског развоја града Крагујевца за период 2024 - 2026. година (у даљем тексту: Закључак), чији је саставни део Програм локалног економског развоја града Крагујевца за период 2024 - 2026. година, садржан је у одредбама члана 10. став 2. тачка 2. и члана 14. став 1. и став 4. Закона о планском систему Републике Србије (“Службени гласник Републике Србије“, број 30/18), које прописују да су врсте докумената јавних политика: стратегије, програми, концепт политике, и акциони планови, а да програми, јесу документа јавне политике, ужег обухвата од стратегије који, по правилу, разрађује посебан циљ стратегије или неког другог планског документа у складу са којим се доноси, и да, уколико се програмом разрађују активности које се спроводе у оквиру предвиђених мера, уз такав програм се по правилу не усваја акциони план, као посебан документ; члана 32. став 1. тачка 20. у вези члана 66. став 1. тачка 3. Закона о локалној самоуправи („Службени гласник Републике Србије“, број 129/07, 83/14 – др.закон, 101/16 – др.закон и 47/18 и 111/21-др.закон) и члана 40. став 1. тачка 19. Статута града Крагујевца („Службени лист града Крагујевца“, број 8/19) којим је утврђено да Скупштина града у складу са законом доноси план развоја Града, планска документа јавних политика, средњорочне планове и друга планска документа у складу са законом.

Разлог за доношење овог закључка садржан је у потреби да се утврде мере ради операционализације и остваривања циљева и мера дефинисаних у оквиру Плана развоја града Крагујевца 2021 -2031.: у оквиру Приоритета 1 – Смањење незапослености: 1.1 Унапредити инвестициони амбијент у граду, 1.2 Подизање нивоа конкурентности и иновативности локалне привреде, као и Приоритета 2 – Инфраструктура у градском и сеоском подручју и Приоритета 3 - заштита и унапређење животне средине и рационално коришћење природних ресурса. Град је Планом развоја разрадио и посебне циљеве који дефинишу шта је од значаја за развој и подстицање предузетништва и то у оквиру стратешког циља 1.1 Унапређење инвестиционог амбијента у граду – 1.1.1 Обезбеђивање добара и пружање услуга за искоришћавање инвестиционих локација и 1.1.3 Промоција и примена сарадње науке, привреде и образовања. У оквиру стратешког циља 1.2 Подизање нивоа конкурентности и иновативности локалне привреде – 1.2.1 Подстицај оснивању и развоју пословања МСПП – финансијске и нефинансијске мере подршке.

Циљ доношења Програма је у настојању града Крагујевца да пружи подршку стабилизацији локалне привреде и њен даљи развој. Програм би требало да осигура да се како краткорочни тако и дугорочни проблеми, превазиђу на најбољи могући начин како би се поспешила већа економска активност привредних субјеката, а Град Крагујевац буде препознат као град који је добар домаћин привредним субјектима, који брине не само о развоју модерних индустрија, већ негује и чува традицију кроз подршку старим занатима.

СКУПШТИНА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА
Број: 3-14/24-I
У Крагујевцу, 29. новембра 2024. године

ПРЕДСЕДНИК,

Ивица Момчиловић, с.р.

**ПРОГРАМ ЛОКАЛНОГ ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА
ГРАДА КРАГУЈЕВЦА ЗА ПЕРИОД
2024 – 2026. ГОДИНА**

**ГРАД КРАГУЈЕВАЦ
август 2024. године**

САДРЖАЈ:

I	УВОД	3
II	ВИЗИЈА	3
III	ОПИС ПРОГРАМА	4
3.1.	Дефиниције појмова	4
IV	АНАЛИЗА ПРАВНОГ И СТРАТЕШКОГ ОКВИРА	6
4.1.	Правни оквир	6
4.2.	Државна помоћ у ЕУ	7
4.3.	Национални стратешки оквир	7
4.4.	Локални стратешки оквир	8
V	МЕТОДОЛОГИЈА – ОПИС ПРИКУПЉАЊА И АНАЛИЗЕ ПОДАТАКА	9
VI	ЕХ АНТЕ АНАЛИЗА ПРОГРАМА ЛОКАЛНОГ ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА ЗА ПЕРИОД 2021 – 2023. ГОДИНА	11
6.1.	Реализација Програма	11
VII	АНАЛИЗА ПРИВРЕДЕ ГРАДА КРАГУЈЕВЦА	13
VIII	ЦИЉЕВИ И ЦИЉНЕ ГРУПЕ – РАЗЛОЗИ ЗА ИЗБОР ПРИОРИТЕТНИХ СЕКТОРА	16
8.1.	Металски сектор	16
8.2.	ИКТ сектор	17
8.3.	Жене предузетнице	17
8.4.	Стари занати	18
IX	ПРОГРАМСКЕ МЕРЕ	20
9.1.	Редовне месечне активности привредника	20
9.1.1.	<i>Промоција локалне привреде</i>	20
9.1.2.	<i>Активности везане за унапређење конкурентности</i>	21
9.1.3.	<i>Активности мањих улагања</i>	21
9.1.4.	<i>Промотивне активности привредника</i>	21
9.2.	Мера подршке активностима спровођења истраживања и развоја	22
X	ИЗБОР ПРОЈЕКТА/КОРИСНИКА, МЕХАНИЗМИ ПРАЋЕЊА И ИЗВЕШТАВАЊА	23
XI	ИНСТИТУЦИОНАЛНИ КОРАЦИ У ПРИПРЕМИ, СПРОВОЂЕЊУ И ПРАЋЕЊУ ПРОГРАМА ЛОКАЛНОГ ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА	24
XII	ЗАКЉУЧАК	25
XIII	ОБЈАВЉИВАЊЕ ПРОГРАМА	25

Скупштина града Крагујевца, на основу члана 20. став 1. тачка 7. члана 32. став 1. тачка 4. у вези члана 66. став 3. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број: 129/07, 83/14 - др. закон, 101/16 - др. Закон, 47/18 и 111/21-др.закон), члана 26. став 1. алинеја 6. Закона о планском систему Републике Србије ("Службени гласник Републике Србије", број: 30/18), члана 40. став 1. тачка 19. Статута града Крагујевца ("Службени лист града Крагујевца", број: 8/19) и члана 120. став 2. Пословника Скупштине града Крагујевца ("Службени лист града Крагујевца", број: 16/21), на седници одржаној 29. новембра 2024. године, доноси

**ПРОГРАМ
ЛОКАЛНОГ ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА
ГРАДА КРАГУЈЕВЦА ЗА ПЕРИОД 2024 – 2026. ГОДИНА**

- **УВОД**

Полазна основа за израду Програма локалног економског развоја града Крагујевца за период 2024 - 2026. година (у даљем тексту: Програм), водећи се тиме да се јавна средства троше на ефикасан начин и то тако што се усмеравају ка решавању унапред дефинисаних проблема привреде на локалу, садржана је у ех ante анализи Програма за период 2021 - 2023. година, као и у документу Анализа ланца вредности металског сектора и сектора Информационо-комуникационих технологија (у даљем тексту: ИКТ) у привреди града Крагујевца.

- **ВИЗИЈА**

Крагујевац је колевка индустрије у Србији, некадашња престоница, град богатог културно–историјског наслеђа, препознатљив по металском комплексу, град „националне класе“, који последњих година мења свој имиџ и позиционира се на дигиталној мапи као пример добре праксе. Постојећи индустријски аспект увезан је кроз традицију металског сектора и савремених ИКТ. То је град иновација и модерних технологија, дигитализације, високо технолошких инвестиција, град који пружа могућности за запошљавање високообразованих људских ресурса. У Крагујевцу постоји развијен и стимулативан екосистем са развијеним системом и услугама за подршку развоју бизниса.

Крагујевац је пријатељски орјентисан град и социолошки прихватљив за живот који, уз растућу привредну активност праћену повећањем животног стандарда, пружа могућности за рад и развој, пре свега захваљујући доласку реномираних компанија и унапређењем инфраструктуре. Циљ заједничког задатка је одржива будућност Крагујевца, града у коме људи пре свега желе да живе, раде и развијају свој бизнисе.

• ОПИС ПРОГРАМА

Програм треба да одговори на укупну стабилизацију локалне привреде и да отклони тренутну неликвидност локалне привреде, уједно стварајући привредно окружење које је у стању да привуче како велике инвестиције тако и да постојећим привредним субјектима омогући даљи развој кроз пружање подршке у реализацији инвестиционих планова.

С обзиром на могућности локалне привреде да изведе активности на побољшању производног процеса, производа и услуга, Програм, исто тако, мора да обезбеди и пружи подршку привреди како би се она развијала у овом смеру. Такође, Програм мора да обезбеди подршку привреди у виду даљег развоја привредне конкурентности.

Имајући у виду наведено, Програм је конципиран тако да подржава локалну привреду у реализацији:

- различитих активности привреде које се односе на редовне месечне активности привредника, промоцију локалне привреде, активности везане за унапређење конкурентности, активности мањих улагања, као и промотивне активности привредника, и
- активностима спровођења истраживања и развоја

Опредељена средства за реализацију Програма су одређена у односу на досадашње потребе локалне привреде и могућност локалне самоуправе као давоца државне помоћи, процена је да ће се за период 2024-2026. година, издвојити сума од 50 милиона динара. Локална самоуправа ће годишњим Програмом расподеле средстава, одређивати годишњи износ средстава, као и активности које ће се, у складу са расположивим буџетским средствима и у складу са захтевима локалне привреде, у току године реализовати. Локална самоуправа у зависности од расположивих средстава бира инструмент или инструменте доделе за годину за коју се Програм реализује.

Предвиђени инструменти доделе су субвенције.

Градска управа, ради реализације програма расписује јавни позив једном годишње.

Привредним субјектима који су у поступку јавног позива изабрани за доделу средстава износ средстава се одређује у апсолутном износу уз поштовање правила кумулације државне помоћи, односно узима се у обзир претходно одобрена државна помоћ за исте оправдане трошкове а за коју су привредни субјекти дужни да доставе изјаву.

Наведени износ представља укупну процену средстава у виду субвенција и других средстава која представљају умањење прихода локалне самоуправе, као што су отуђење грађевинског земљишта или давање закупа

непокретности у јавној својини, а једно и друго без или са умањеном накнадом или било које друго умањење изворних прихода.

- **Дефиниције појмова**

Правна лица и предузетници, разврставају се на микро, мала, средња и велика правна лица, у зависности од:

- 1) просечног броја запослених и
- 2) пословног прихода у пословној години и
- 3) вредности укупне активе утврђене на датум биланса редовног годишњег финансијског извештаја (дакле више се не обрачунава просечна вредност имовине).

У мала правна лица разврставају се она правна лица и предузетници који не прелазе граничне вредности два од следећих критеријума:

- 1) просечан број запослених 50;
- 2) пословни приход 10.000.000 евра у динарској противвредности;
- 3) вредност укупне активе на датум биланса 4.000.000 евра у динарској противвредности.

У средња правна лица разврставају се она правна лица и предузетници који на датум биланса али не прелазе граничне вредности два од следећих критеријума :

- 1) просечан број запослених 250;
- 2) пословни приход 43.000.000 евра у динарској противвредности;
- 3) вредност укупне активе на датум биланса 20.000.000 евра у динарској противвредности.

У велика правна лица разврставају се правна лица и предузетници који на датум биланса прелазе граничне вредности два критеријума из ог става.

За оцену привредног субјекта ће се узети у обзир и независни, партнерски и повезани односи које остварује са другим привредним субјектима као мерила при рачунању броја запослених и финансијских граница.

Овим програмом се не пружа подршка привредним субјектима који обављају делатност у сектору транспорта, привредним субјектима који су у поступку поврата државне помоћи у складу са Законом о контроли државне помоћи, као ни привредним субјектима у којима Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе има учешће у власништву.

Подршка се не пружа ни привредним субјектима којима је у периоду од две године које претходе подношењу пријаве за доделу средстава изречена правоснажна мера забране обављања делатности, а уколико послује краће од две године, да није изречена правоснажна мера забране обављања пословне делатности за укупан период пословања.

Поред тога подршка се не пружа ни привредним субјектима чији су власници и одговорна лица правоснажно осуђивана и против којих се води поступак за кривична дела против привреде. Економска анализа очекиваних ефеката мора приказати очекивано повећање запослености и јавних прихода, ефекте на обим привредних активности других привредних субјеката и на квалитет живота у датој средини.

Град Крагујевац ће редовно водити евиденције о додељеним средствима и изабраним корисницима које ће у складу са правилима за доделу државне помоћи достављати Комисији за контролу државне помоћи. Поред наведеног, Програмом се одређује начин избора пројекта/корисника, механизми за праћење и извештавање.

IV АНАЛИЗА ПРАВНОГ И СТРАТЕШКОГ ОКВИРА

4.1. Правни оквир

Директни правни оквир који је потребан за доношење Програма чине Закон о планском систему Републике Србије ("Службени гласник Републике Србије", број 30/18), Закон о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/07, 83/14 – др.закон, 101/16 – др. закон, 47/18 и 111/21 – др. закон), Закон о улагањима ("Службени гласник Републике Србије", број 89/15 и 95/18), члан 8. Закона о контроли државне помоћи ("Службени гласник Републике Србије", број 73/19), Уредба о правилима и условима за доделу помоћи мале вредности – *de minimis* помоћи („Службени гласник Републике Србије“, број: 23/21), члан 6. Уредбе о условима и критеријумима усклађености државне помоћи за санацију и реструктуирање учесника на тржишту у тешкоћама („Службени гласник Републике Србије“, број: 62/21 и 43/23), као и Статут града Крагујевца ("Службени лист града Крагујевца", број: 8/19).

Индириектни правни оквир чине: Закон о привредним друштвима ("Службени гласник Републике Србије", број 36/11, 99/11, 83/14 - др. закон, 5/15, 44/18, 95/18, 91/19 и 109/21); Закон о облигационим односима ("Службени лист СФРЈ", број 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Службени лист СРЈ", број 31/93, "Службени лист СЦГ", број 1/03 - Уставна повеља и "Службени гласник Републике Србије", број 18/20); Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја ("Службени гласник Републике Србије", број 120/04, 54/07, 104/09, 36/10 и 105/21); Закон о регионалном развоју ("Службени гласник Републике Србије", број 51/09, 30/10 и 89/15 - др. закон); Правилник о стандардима повољног окружења у ЈЛС.

Подзаконски акти који се морају узети у обзир приликом креирања Програма су: Уредба о условима прибављања и отуђења непокретности

непосредном погодбом и давања у закуп ствари у јавној својини, односно прибављања и уступања искоришћавања других имовинских права, као и поступцима јавног надметања и прикупљања писмених понуда („Службени гласник Републике Србије”, број 16/18); члан 9. Уредбе о условима, начину и поступку под којима се грађевинско земљиште у јавној својини може отуђити или дати у закуп по цени мањој од тржишне цене, односно закупнине или без накнаде, као и услове, начин и поступак размене непокретности („Службени гласник Републике Србије”, бр. 61/15, 88/15, 46/17, 30/18 и 53/21); Уредба о правилима и условима за доделу помоћи мале вредности – de minimis помоћи („Службени гласник Републике Србије”, број 23/21); Уредба о условима и критеријумима усклађености регионалне државне помоћи („Службени гласник Републике Србије”, број 23/21); Уредба о условима и критеријумима усклађености хоризонталне државне помоћи („Службени гласник Републике Србије”, број 62/21).

Усклађеност правног оквира града Крагујевца постоји и дефинисана је кроз Статут града Крагујевца ("Службени лист града Крагујевца", број: 8/19) и члана 120. став 2. Пословника Скупштине града Крагујевца ("Службени лист града Крагујевца", број 16/21), којим је уређена надлежност јединице локалне самоуправе да доноси и реализује програме за подстицање локалног економског развоја, предузима активности за одржавање постојећих и привлачење нових инвестиција и унапређује опште услове пословања.

Правни оквир којим се дефинишу правила за доделу државне помоћи садржан је у Закону о контроли државне помоћи, Уредби о условима и критеријумима усклађености регионалне државне помоћи, Уредби о правилима и условима за доделу државне помоћи мале вредности (de minimis помоћ), Уредба о условима и критеријумима усклађености хоризонталне државне помоћи. Наведене уредбе упућују на то које би се мере могле предузети као подршка женском предузетништву тачније утиче на дефинисање програмских мера, одређује максималне износе подстицаја по кориснику, намећу обавезу поштовања правила кумулације државне помоћи, одређује обавезу доказивања доприноса економском развоју, уређује оправдане трошкове, прописују обавезу надзора над додељеним средствима, као и секторе/делатности којима се може доделити државна помоћ.

- **Државна помоћ у ЕУ**

Државна помоћ је део Политике конкуренције и дефинисана је **чланом 107. и 108. Уговора о функционисању Европске уније (УФЕУ)**. **Чланом 107. УФЕУ** је дефинисано да **државна помоћ није у складу са заједничким тржиштем, односно није дозвољена уколико нарушава или прети да наруши конкуренцију на тржишту** стављањем одређених привредних субјеката или производње одређених производа у повољнији положај у односу на друге и уколико утиче на трговину између држава чланица. **Чланом 108. УФЕУ** Европска комисија је добила овлашћење да: **предлаже и усваја правила за доделу државне помоћи која су у складу са заједничким тржиштем, одлучује о дозвољености** државне помоћи, донесе одлуку о томе да је одређена државна помоћ **недозвољена** и да захтева обустављање доделе и поврат такве државне помоћи.

- **Национални стратешки оквир**

Национални стратешки оквир подразумева анализу националних докумената које се баве развојем сектора малих и средњих пресузећа (у даљем тексту: МСПП) и сродних докумената којима се утиче на развој конкурентности привреде и индустрије уопште у циљу повезивања са локалним стратешким оквиром. Тако, анализа националног стратешког оквира обухвата МСПП Стратегија и акциони план 2023-2027 ("Службени гласник Републике Србије", број 30/18), кроз **Општи циљ 1:** Сектор МСПП као носилац убрзаног одрживог економског, друштвеног и инклузивног развоја РС и **Посебни циљ 1:** Предузетнички екосистем – Унапређено оперативно окружење и смањене препреке за пословање МСП (Мера 1.3. Јачање капацитета институција за подршку МСПП и дијалога за развој са МСПП), **Посебни циљ 2:** Иновативан, зелени и на дигитализацији заснован развој – оснажен сектор МСПП за дигиталну трансформацију и примену иновативних и зелених решења (Мера 2.1. Унапређење иновативних капацитета МСП и Мера 2.2. Подршка МСПП за примену зелене агенде у пословању), **Посебни циљ 3:** Конкурентан МСПП сектор – Ојачана конкурентност МСПП на домаћем и страном тржишту (Мера 3.1: Подршка МСПП за јачање капацитета за управљање људским капиталом, Мера 3.2 Интензивирање подршке за инвестирање, приступ финансирању и реализација финансијских трансакција МСПП кроз постојеће и нове програме, Мера 3.3 Подршка МСПП за ширења на нова тржишта, Мера 3.4 Промовисање пословног повезивања МСПП и Мера 3.5 Јачање отпорности МСПП на кризе) и **Посебни циљ 4:** Инклузиван сектор МСПП – Ојачана предузетничка иницијатива и већа шанса за улазак у предузетништво за различите циљне групе (Мера 4.1 Подстицање предузетничког духа и подршка почетницима у бизнису и Мера 4.2: Интензивирање подршке већој инклузивности развоја МСПП).

Поред тога, анализа националног стратешког оквира обухвата и Стратегију индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 35/20) у ширем смислу, будући да су њени циљеви - **Посебни циљ 1:** Унапређена дигитализација пословних модела индустријске производње; **Посебни циљ 2:** Развој индустрије базиране на иновацијама и развоју виших фаза технолошке производње; **Посебни циљ 3:** Повећан укупни обим инвестиција у индустрију уз раст квалитета инвестиција; **Посебни циљ 4:** Унапредити технолошку структуру извоза; **Посебни циљ 5:** Трансформација индустрије од линеарног ка циркуларном моделу.

- **Локални стратешки оквир**

Будући да је циљ анализе стратешког оквира био у томе да се анализирају међусобне везе и циљеви националног и локалног стратешког оквира, анализа усклађености локалног стратешког документа је указала да постоји локални стратешки документ – План развоја града Крагујевца 2021 – 2031. година, који се у великој мери наслања на горе поменуте стратегије, односно поштује начело конзистентности и усклађености, што подразумева међусобну усклађеност јавних политика, усклађеност планских докумената по форми, садржају и терминологији, усклађеност хијерархијски нижих планских докумената са хијерархијски вишим

планским документима, усклађеност планских докумената са преузетим међународним обавезама, као и усклађеност прописа са усвојеним планским документима и периодом од 10 година што је у складу са Законом о планском систему.

План развоја града Крагујевца 2021 -2031. дефинише следеће циљеве и мере: у оквиру **Приоритета 1** – Смањење незапослености: 1.1 Унапредити инвестициони амбијент у граду, 1.2 Подизање нивоа конкурентности и иновативности локалне привреде, као и **Приоритета 2** – Инфраструктура у градском и сеоском подручју и **Приоритета 3** - заштита и унапређење животне средине и рационално коришћење природних ресурса. Град је Планом развоја разрадио и посебне циљеве који дефинишу шта је од значаја за развој и подстицање предузетништва и то у оквиру стратешког циља 1.1 Унапређење инвестиционог амбијента у граду – 1.1.1 Обезбеђивање добара и пружање услуга за искоришћавање инвестиционих локација и 1.1.3 Промоција и примена сарадње науке, привреде и образовања. У оквиру стратешког циља 1.2 Подизање нивоа конкурентности и иновативности локалне привреде – 1.2.1 Подстицај оснивању и развоју пословања МСПП – финансијске и нефинансијске мере подршке.

Добијањем Обавештења Комисије за контролу државне помоћи да није потребно доставити пријаву државне помоћи у вези са Нацртом програма, број 011-00-00008/2024-01/2 од 18. септембра 2024. године, локална самоуправа је поступила у складу са чланом 28. Закона о контроли државне помоћи („Службени гласник Републике Србије“, број 73/19).

Исто тако, овим Обавештењем Комисија за контролу државне помоћи је утврдила да одлуку о оправданости *de minimis* помоћи доноси давалац и Обавештава Комисију да је такву помоћ доделио.

V МЕТОДОЛОГИЈА – ОПИС ПРИКУПЉАЊА И АНАЛИЗЕ ПОДАТАКА

Структура Програма локалног економског развоја заснована је на датим дефиницијама Закона о планском систему који уједно обједињује и *ex ante* и *ex post* анализу ефеката које реализација Програма има на тржишта. *Ex post* анализа спроведена је на крају самог периода трајања Програма локалног економског развоја града Крагујевца за период 2021 – 2023. година, која је уједно и *ex ante* анализа овог Програма, који, методолошки речено, треба да да одговоре на постигнуте резултате и најефикасније мере, али и на потребе које су у међувремену настале.

Структура Програма садржи: 1. Увод/визија, објашњава основу идеју подршке и посвећености развоју; 2. Опис програма – кратак опис садржине програма; 3. Анализа правног основ и сврха – наведени релевантни закон, уредбе, стратегије и сл. 4. Методологија – опис прикупљања и анализе података; 5. Анализа привреде - објашњава тренутно стање привреде, доводи у корелацију демографске и привредне околности, даје опис заступљених сектора и сл.; 6. Циљеви – општи (допринос економском развоју) и специфични (дају основ за

разраду мера ПЛЕР-а); 7. Циљне групе – дефинисање корисника; 8. Програмске мере конкретизују се у односу на одговоре из анкете привредника; 9. Механизми доделе и праћења трошења средстава – механизми доделе су образовање Комисије за доделу, доношења пословника, дефинисање критеријума за избор пројеката; механизми праћења су образовање Комисије за надзор, обавеза корисника да подноси редовне извештаје; 10. Институционални кораци у припреми, спровођењу и праћењу ПЛЕР-а – опис корака и процедуре усвајања, одлуке, пријава која се подноси Комисији за контролу државне помоћи, процедура након добијања решења Комисије за контролу државне помоћи, јавна расправа и др. 11. Закључак.

Програм је израђен са циљем ублажавања и/или решавања проблема које су анкетирани групе издвојиле, у том смислу препознати су проблеми које су све групе именовале: квалитетна радна снага; недовољна пракса или неадекватна пракса за ученике; лоша локална инфраструктура; недостатак могућности за иновативне активности, заштиту патената, добијање сертификата, увођење стандарда; коришћење еколошки прихватљивих технологија; проширење капацитета; подстицање јачања предузетништва; умрежавање привредних субјеката и др.

Програм има за циљ да помогне локалној привреди кроз пружање подршке у реализацији различитих активности привреде које се односе на редовне месечне активности привредника, промоцију локалне привреде, активности везане за унапређење конкурентности, активности мањих улагања, активности умрежавања, као и промотивне активности привредника.

Путем подршке активностима спровођења истраживања и развоја Програм омогућава да се привредницима омогући заштита патената, добијање сертификата, стандардизација, преноса технологије, усавршавање, истраживање тржишта и друго.

Програмом није обухваћено решавање проблема квалитетне радне снаге с обзиром да се овим проблемом локална самоуправа бави у оквиру Програма запошљавања, као и у другим поступцима и процедурама.

Имајући у виду све наведено, полазна основа за израду Програма је садржана у документу Анализа ланца вредности металског сектора и ИКТ сектора у привреди града Крагујевца (у даљем тексту: Анализа ланца вредности) који даје приказ ланца вредности као и кључне налазе фокус група металског и ИКТ сектора, уз посебан осврт на демографска кретања, учешће жена као носиоца пословања, уважавање традиције кроз очување старих заната, као и ex ante анализи Програма локалног екомског развоја града Крагујевца за период 2021 – 2023. година.

За израду Програма посебно је важна чињеница да је мапирањем ланца вредности уочено да ланац вредности и једног и другог сектора чине и делови као што су „институције и агенције подршке“, „регулаторно окружење“ и „техничко-технолошко окружење“. Важност мапирања ланца вредности се огледа и у томе

што осликава мрежу односа која утиче на могућности подршке привредних учесника пружајући им шансу да се трајно позиционирају на тржишту поштујући и водећи своје пословање у законским оквирима.

Дакле, израда Програма је оивичена регулаторним окружењем, подршком коју пружају институције и агенције и локалним пословним окружењем. Говорећи о „регулаторном окружењу“ Програм је омеђен прописима који омогућавају локалној самоуправи да га процедурално донесе и спроведе, затим правилима за контролу државне помоћи која утичу на његову садржину, као и другим прописима који се преклапају и чине правни основ за доношење Програма.

Јединице локалне самоуправе као део једног интегралног државног система трпе узрочно-последичне утицаје „институција и агенција подршке“, што је најочигледније када се има у виду правило кумулације државне помоћи које упозорава све даваоце државне помоћи на опрез приликом доделе средстава. Анализа „техничко-технолошког окружења“ даје увид о томе како ће се привреда понашати ако покретање једног привредног механизма условљава буђење и развој различитих привредних активности те на крају и могућности одговора локалне привреде на такве захтеве.

Сагледавајући „Кључне налазе фокус групе“ Анализе ланца вредности конструисана је подршка локалној привреди на основу идеја и опажања о условима, проблемима, изазовима и шансама у пословању. Фокус групу металског сектора чинили су следећи учесници: привредна друштва, локална самоуправа, образовне институције, институције подршке, добављачи и купци.

Фокус групу ИКТ сектора чинили су следећи учесници: привредна друштва, предузетници, локална самоуправа, образовне институције, институције подршке, добављачи и купци.

Фокус групу жена предузетница и представника старих заната чинили су следећи учесници: привредна друштва, предузетници, локална самоуправа, образовне институције, институције подршке, добављачи и купци.

VI EX ANTE АНАЛИЗА ПРОГРАМА ЛОКАЛНОГ ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА ЗА ПЕРИОД 2021 – 2023. ГОДИНА

Циклусу израде Програма локалног економског развоја града Крагујевца за период 2021 – 2023. година, претходила је активност на анализи прошлих и садашњих економских, политичких, социолошких и технолошких фактора, идентифициковане су интерне и екстерне снаге које могу имати утицај на економски развој (снаге, слабости, шансе и претње у датом локалном окружењу), као и локални географски, демографски, привредни и инфраструктурни атрибути

који су повезани са економским развојем, а односе се на природне и људске ресурсе, друштвене, физичке и финансијске потенцијале.

Свеобухватна анализа урађена је на основу података прикупљених интервјуисањем привредних друштава и предузетника, док су ставови, мишљења, перцепције и веровања испитани методом фокус група, на којима су поред осталих, били укључени и представници из сектора образовања (средње стручне школе, факултети), организација цивилног друштва и неформалне групе грађана.

Резултат свих активности је мапа ланца вредности сектора која дефинише све учеснике у ланцу, затим окружење у којем се пословање одвија (инфраструктура, политике и законска регулатива, институције и процеси који обликују екосистем датог сектора) и пружаоце услуга подршке (сви актери који обезбеђују подршку као што су прибављање тржишних информација, пружање финансијских услуга, пружање услуге транспорта, итд).

На основу уочених кључних проблема креиран је сет препорука за представнике ЈЛС у домену дизајнирања и усмеравања мера подршке, а у циљу унапређења конкурентности и пословних перформанси одабраних сектора, а све то на крају преточено је у документ јавне политике – Програм локалног економског развоја града Крагујевца, који је, у складу са Законом о планским документима прошао све фазе, од консултација, израде нацрта, јавне расправе до усвајања на Скупштини града Крагујевца.

6.1. Реализација Програма

Кроз Програм локалног економског развоја града Крагујевца за период 2021 – 2023. годину, додељено је укупно 21,67 милиона динара за 66 правних лица, од чега су 27 из металског сектора, седам (7) из ИКТ сектора, 28 су жене предузетнице и четири (4) удружења/кластера.

**Табела 1: средства додељена предузетницима у 2022. и 2023. г. кроз ПЛЕР*

СРЕДСТВА ДОДЕЉЕНА ПРЕДУЗЕТНИЦИМА КРОЗ ПРОГРАМ ЛОКАЛНОГ ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА ЗА 2022. И 2023. ГОДИНУ				
СЕКТОР	УКУПАН БРОЈ 2022.	УКУПАН БРОЈ 2023.	ИЗНОС СРЕДСТАВА 2022.	ИЗНОС СРЕДСТАВА 2023.
ИКТ	6	1	1,180,000.00	300,000.00
МЕТАЛСКИ СЕКТОР	16	11	4,556,143.84	4,100,000.00
ЖЕНЕ ПРЕДУЗЕТНИЦЕ	-	28	-	8,104,000.00

УДРУЖЕЊА	3	1	2,802,300.00	630,500.00
УКУПНО	25	41	8,538,443.84	13,134,500.00
УКУПНО ЗА 2022. И 2023. ГОДИНУ	66		21,672,943.84	

Старост предузетничких фирми које су добиле субвенције, кретала се од једне (1) до 36 година, а старост власника истих, од 23 до 60 година. У полној структури, 50% власника су жене (33). Укупан број запослених у 62 фирме износи 265, односно, број чланова четири (4) удружења/кластера је 88.

Средства добијена из овог Програма, предузетници са територије Крагујевца искористили су за куповину/набавку:

- виљушкаре за транспорт делова, машине за нарезивање кључева, ласерских и других апарата за заваривање, различитих електро турбина, тестера за сечење метала, ваздушних компресора, различитих апарата за дијагностику, брусилица, бушилица и друге опреме;
- рачунара, лаптопова, камера, различитих лиценци и софтвера, програма, фотокопир машина, штампача;
- медицинске опреме (стоматолошке, коморе за растварање антибиотских сирупа и друге лабораторијске опреме);
- адаптацију пословног простора (замена столарија, електричних инсталација, расвете, санитариија и сл.);
- опреме за фризерске и козметичке салоне (шампоњере, УВ лампе, козметички кревет, аспиратор за маникир, топилица за восак и парафин, брусилица за нокте);
- промоција предузетника на сајмовима, манифестацијама и изложбама у земљи и иностранству (штампање каталога, флајера, етикета на производима, израда амбалаже за одређене производе).

Средства из овог Програма, била су намењена и удружењима/кластерима са територије Крагујевца која су их искористила за:

- обуку 20 жена предузетница са подручја града Крагујевца за коришћење дигиталних технологија у пословању, у свеобухватном распону: од маркетинга, промоције, вођење друштвених мрежа до on line продавница, дигиталних фактура и слично (стварање амбијента, посебно кроз умрежавање предузетница, за ефикасније и видљивије учешће женског предузетништва у привреди Крагујевца);
- унапређење запошљивости и запослености младих на територији града Крагујевца, кроз унапређење знања и вештина у складу са исказаним потребама послодаваца - чланови ИКТ кластера Централне Србије и генерално тржиште радне снаге, укључивање програма у мере локалне политике запошљавања, ширење чланства у Кластеру и умрежавање, даљи рад на развоју Кластер академије и раст и развој ИКТ компанија - укупно је одабрано 22 кандидата за похађање обуке из редова младих незапослених, студената и већ активних програмера који су желели да унапреде своја постојећа знања. Полазници обуке су стекли неопходна знања из области: HTML, CSS, Bootstrap, Java Script, TypeScript,

Angular. Обука је трајала четири месеца у просторијама Бизнис иновационог центра Крагујевац. Организован је и завршни испит за полазнике, а након тога и додела диплома, сертификата и потврда о похађању обуке на завршној конференцији одржаној у просторијама Бизнис иновационог центра Крагујевац, 21. маја 2023. године;

- упознавање деце основношколског узраста и младих у региону Крагујевца и Шумадије са новим технологијама. Реализован је програм популаризације STEM-а (Science, Technology, Engineering and Mathematics). Извршен је подстицај за даљу едукацију у области дигиталне компетенције и примену нових технологија. На радионицама је учествовало више од 150 учесника.

Релевантност свега наведеног огледа се у вишеструким позитивним ефектима на локална предузећа кроз унапређење пословања, приступ недостајућим ресурсима, трансфер знања и развој технолошких капацитета, усвајање менаџерских вештина, раст продаје, раст и остваривање ефеката економије обима, као и повећање конкурентности читавог сектора и локалне привреде кроз стабилизацију пословања, креирање нових радних места и повећање ефикасности и извоза.

VII АНАЛИЗА ПРИВРЕДЕ ГРАДА КРАГУЈЕВЦА

Према подацима Агенције за привредне регистре, укупан број активних привредних друштава на територији града Крагујевца у 2023. години је 1.942, што чини 67% укупно активних привредних субјеката у Шумадијској области. Број предузетника у истом периоду је 9.028, што чини 68% укупног броја предузетника у Шумадијској области. Посматрано по делатностима, највећи број предузећа послује у секторима прерађивачке индустрије и трговине. У структури локалне привреде према величини доминирају микро и мала предузећа.

У периоду од 2017. до 2023. године, број активних привредних субјеката је био релативно стабилан. Највећи број предузећа забележен је 2018. године, 2.262, што је за 27% више у односу на посматрани период. Данас тај број износи 1.942 што је за 11% мање у односу на рекордну 2018. годину, а за 10% већи у односу на посматрани период. Број новооснованих привредних друштава и број брисаних/угашених предузећа у 2023. у односу на почетну годину је смањен за 25%.

У посматраном периоду број активних предузетника бележи константан раст па је у 2023. у односу на почетни период повећан за чак 62%, што говори о живој привредној активности на територији града Крагујевца. Број брисаних/угашених предузетника последњих година повећавао се, да би у 2023. тај број износио око 14%.

Табела 2: преглед броја активних предузећа и предузетника

Година	Број привредних друштава	Број ново-основаних ПД	Број брисаних/угашених ПД	Број активних предузетника	Број ново-основаних предузетника	Број брисаних/угашених предузетника
2014	1.779	137	43	5562	809	692
2015	1.878	146	49	5604	924	889
2016	1.957	160	40	6059	1.018	562
2017	2.020	144	53	6576	1.126	616
2018	2.262	151	62	7102	1.116	601
2019	2.021	146	385	7.611	1.232	726
2020	2.035	116	102	7.843	988	755
2021	2.026	118	113	8.175	1.101	768
2022	2.004	129	117	8.554	1.118	741
2023	1.942	109	97	9.028	1.206	801

Извор: Агенција за привредне регистре

Један од уочених проблема са којима се суочавају предузећа и предузетници који послују на територији града Крагујевца, односи се на неликвидност, односно краткорочни недостатак у новцу или готовинским потраживањима расположивих средстава. У 2022. години број привредних друштава која су пословала са губитком износио је 360, односно 18,5% од укупног броја. Број предузетника који су пословали са губитком износио је 496, односно 5,5% укупно регистрованих за посматрани период.

Према последњим расположивим подацима Републичког завода за статистику (први квартал 2024. године), број регистрованих запослених лица на подручју Републике Србије износи 2.364.580. Запосленост у граду Крагујевцу је рекордна, имајући у виду податке још пре транзиционих реформи и износи 61.588, што чини 65,8% укупно регистроване запослености Шумадијске области која износи 93.625. Највећи удео у укупној запослености чине запослени у правним лицима (79,5%), а затим приватни предузетници (18,7%).

Укупна незапосленост у Републици Србији (први квартал 2024. године) износи 299.100, у Шумадијској области 19.946, а у граду Крагујевцу 10.955 лица (подаци за јун 2024. године), што је рекордна незапосленост имајући у виду, према подацима Националне службе за запошљавање, исти број таквих лица 2017. године, који је износио 19.900. Посматрано на 1.000 становника, број незапослених у Крагујевцу је 64 лица, у Шумадијској области износи 81 лице, док је на нивоу Републике овај показатељ 45. У структури укупне незапослености највеће учешће остварују лица у старосној групи 35-59 година (59%).

Укупна спољнотрговинска размена привреде Шумадијског и Поморавског управног округа у првих пет месеци 2024. године износила је око 1.523 милијарде евра. Извоз је остварен у вредности од око 817 милиона евра. Привреда Шумадијског и Поморавског управног округа у периоду I - V 2024. године остварила

је раст извоза од 2,9 % уз остварен спољнотрговински суфицит у износу од око 111 милиона евра. У истом периоду привреда Града Крагујевца је остварила раст извоза од 15,2 %.

Табела 3: Спољнотрговинска размена града Крагујевца за период 2023.г. и I-V 2024.г. (у 000ЕУР)

ЈЛС	Извоз	Увоз	Размена	Нето извоз	Покривеност увоза извозом
	2023	2023	2023	2023	2023
Крагујевац	645.749,8	615.785,4	1.261.535,2	29.964,4	104,9%
	1-5-2024	1-5-2024	1-5-2024	1-5-2024	1-5-2024
	302.730,8	314.575,5	617.306,3	-11.844,7	96,2%

Извор: Привредна комора Србије – РПК Крагујевац

У првих пет месеци 2024. године привреда Крагујевца највише је извозила на тржишта: Немачке, Чешке, Словачке, Мађарске, Италије, Пољске. Највећи увоз остварен је из Немачке, Кине, Италије, Републике Кореје, Турске, Аустрије, Румуније, Пољске.

Табела 4: Учешће Увоза и извоза по земљама у укупном увозу и извозу за период 2023.г. и I-V 2024.г.

ПЕРИОД: 1-12-2023				ПЕРИОД: 1-5-2024			
Извоз по земљама		Увоз по земљама		Извоз по земљама		Увоз по земљама	
КРАГУЈЕВАЦ	%	КРАГУЈЕВА Ц	%	КРАГУЈЕВА Ц	%	КРАГУЈЕВА Ц	%
Немачка	39,4	Италија	19,1	Немачка	32,8	Кина	21,1
Чешка	7,7	Немачка	17,3	Чешка	9,5	Немачка	17,3
Италија	6,9	Кина	16,3	Данска	7,8	Италија	14,9
Румунија	5,7	Аустрија	7,2	Аустрија	5,5	Аустрија	7,6
Босна и Херцеговина	5,0	Румунија	5,2	Босна и Херцеговина	5,3	Турска	4,5
Аустрија	4,9	Пољска	4,2	Румунија	4,4	Словенија	3,9
Француска	4,0	Турска	4,0	Француска	4,1	Пољска	3,6
Мађарска	3,0	Мађарска	3,9	Италија	4,1	Словачка	3,6
Словачка	2,5	Словенија	3,5	Мађарска	3,7	Мађарска	3,4
Словенија	2,2	Француска	2,3	Словачка	3,1	Румунија	3,1
Црна Гора	2,1	Чешка	2,1	Бугарска	1,8	Француска	2,4
Пољска	2,0	Словачка	1,8	САД	1,8	Чешка	2,0
Бугарска	1,8	Бугарска	1,5	Словенија	1,7	Португалија	1,6
Руска Федерација	1,8	Португалија	1,2	Црна Гора	1,7	Северна Македонија	1,3
Северна Македонија	1,5	Шпанија	1,2	Пољска	1,6	Бугарска	1,1

Извор: Привредна комора Србије – РПК Крагујевац

Главни извозни производи привреде града Крагујевца у периоду јануар-мај 2024. године били су: електричне машине и опрема, шинска возила и сигнална опрема, намештај, пластичне масе и производи од пластике, друмска возила, котлови, машине и уређаји.

Просечна нето зарада у Крагујевцу у априлу 2024. године износила је 91.033 РСД што је изнад просека Шумадијске области (86.974 РСД), а испод републичког просека који је износио 96.913 РСД.

VIII ЦИЉЕВИ И ЦИЉНЕ ГРУПЕ – РАЗЛОЗИ ЗА ИЗБОР ПРИОРИТЕТНИХ СЕКТОРА

Основни циљ Програма је унапређење локалне привреде и њен даљи развој. У том смислу су дизајнирани посебни циљеви Програма који пре свега треба да помогну локалној привреди.

Одабир приоритетних сектора у привреди Крагујевца на које је примењена методологија анализе ланца вредности, а узимајући у обзир и *ex ante* анализу Програма локалног економског развоја града Крагујевца за период 2021 -2023. годину је извршен уз уважавање индустријске традиције, расположиве ресурсе и потенцијале за даљи развој локалне привреде, а опредељивање да се анализа ланца вредности спроведе за металски и ИКТ сектор недвосмислено указује да постоји тежња да се локални економски развој заснива на традицији и искуству са једне стране и на пословима будућности са друге стране.

Иако је Анализа ланца вредности усмерена на металски сектор и ИКТ сектор на територији града Крагујевца, резултати и закључци Анализе ланца вредности, у многоме се могу применити и на остале привредне секторе, с тога је Програм намењен подршци привреде у целини са циљем да кроз ту подршку одговори на проблеме и захтеве који су препознати у оквиру наведених фокус група.

8.1. Металски сектор

Град Крагујевац је кроз историју остваривао улогу индустријског центра и то најпре због производње оружја, а од средине двадесетог века и производње аутомобила. Аутомобилска индустрија је важно обележје и симбол Крагујевца, а њен успон и пад је имао велики утицај на развој металског сектора, привреде и целокупног живота града.

Металски сектор и шире посматрано металска индустрија је представљала једну од водећих грана привреде бивше Југославије све до осамдесетих година двадесетог века са значајним учешћем у укупној производњи, запослености и извозу. Највећи индустријски комплекс у СФРЈ је била фабрика аутомобила „Застава“ у Крагујевцу. „Застава“ је запошљавала 56.379 радника и простирала се на површини од 300 ha, са око милион квадратних метара хала и 15 km дугачким производним линијама.

Током свог, пет деценија, дугог пословања фабрика је остварила производњу од преко 4 милиона и извоз од 700.000 аутомобила у 74 земље на 5 континената. У систему аутомобилске индустрије поред фабрике „Застава“ било је укључено и 280 коопераната из 130 градова СФРЈ.

На основу уговора о заједничком инвестиционом улагању који је потписан 29. септембра 2008. године између компаније Фиат (*Fiat Group Automobiles*) и Владе Републике Србије (РС) основано је заједничко привредно друштво за производњу путничких аутомобила Фиат Аутомобили Србија (ФАС) д.о.о. са седиштем у Крагујевцу, а марта 2015. године назив је промењен у Fiat Chrysler Automobiles Serbia (FCA). Поред FCA у оквиру индустрије послује и више од 100 произвођача делова и компоненти од којих значајан део припада сектору малих и средњих предузећа и предузетника.

Данас у металском сектору Крагујевца, у областима производње металних производа осим машина и уређаја, опреме и производње моторних возила, приколица и полуприколица, послује укупно 145 привредних друштава и 268 предузетничких радњи. Од укупног броја активних привредних субјеката, око 60% су микро предузећа, 28% мала, 9% средња и 4% велика предузећа.

8.2. ИКТ сектор

За разлику од металског сектора по којем је Крагујевац познат и у којем постоје традиција, искуство и квалификована и обучена радна снага, ИКТ сектор је услужна делатност у успону за коју је препознато да располаже потенцијалом за брзи раст. Сектор ИКТ је један од најбрже растућих сектора и највећих нето извозника у привреди Србије.

Расположиви подаци указују да вредност извоза информационих технологија (у даљем тексту: ИТ) бележи константан раст из године у годину, као и да суфицит извоза ИТ услуга чини већину суфицита извоза услуга у националној привреди. Визија развоја Србије заснованог на иновацијама управо се темељи на потенцијалима ИКТ као најбрже растућег сектора.

Србија располаже стручним и квалитетним кадром у области ИКТ, а конкурентност цене рада високообразованих стручњака је условила да многе водеће светске технолошке компаније оснују своје развојне центре или уступе лиценце локалним предузећима за *outsourcing* услуге. Извоз српских ИКТ услуга је најзаступљенији у областима као што су развој *software*, *gaming* индустрија, развој апликација по захтеву, развој „*embedded sistema*“ и др.

Просечне плате у сектору су вишеструко веће него у другим секторима што га чини посебно атрактивним за младе. Развој овог сектора отвара бројне могућности за развој целокупне привреде при чему је неопходно даље улагање у систем образовања потребних кадрова, као и континуирано прилагођавање наставних програма савременим технологијама и најновијим светским праксама.

У ИКТ сектору, односно у областима рачунарско програмирање, консултантске услуге и с тим повезане делатности и информационе услужне делатности у привреди Крагујевца послује укупно 64 привредна друштва и 377 предузетничких радњи. Од укупног броја активних привредних друштава за које је податак о величини доступан, 66% су микро предузећа, 3% су мала предузећа и 1,7% су велика предузећа.

- **Жене предузетнице**

Подаци попут оних да је женско учешће у око 67% светског рада, а да зарађују тек 10% укупног светског дохотка, те да су за свој рад (исти колики и мушки) плаћене чак 23% мање, као и да је у њиховом власништву само 1% светског иметка, исувише су забрињавајући. У свету постоји укупно 2,7 милијарди жена које су законски спречене да имају исте изборе послова као и мушкарци. У неку руку се може рећи да је пут до потпуне родне равноправности у пословном свету и даље дугачак и непрегледан. Ово је и један од водећих европских трендова о ком се све више говори последњих година. Једна од њих је и [Стратегија Европа 2020](#), која промовише развојне циљеве и политику инклузивног раста, већу партиципацију жена на тржишту рада и бољу социјалну кохезију.

Услед бројних обавеза и друштвених улога које имају, многе жене одустају од својих идеја и не желе да се самостално окушају у предузетничким водама. Поред тога, постоје и бројни други **фактори који утичу на женско предузетништво**. Овде мислимо на факторе као што су: утицај националног богатства, социјалног статуса и перцепције, институционални фактори, традиционално подређен живот породици, економска и имовинска неједнакост, старост, радни статус, образовање и приходи домаћинства.

За [покретање једне женске компаније](#) потребно је, рецимо, између 500 и 5.000 евра. Обично је реч о предузећима услужне делатности микро величине (са мање од 10 запослених) или малим компанијама са ниским нивоом профита. Најзаступљеније **ране женског предузетништва** су у области традиционалних занимања попут: књиговодствених агенција, продавница гардеробе, фризерских и козметичких салона, производња хране, апотека, школа страних језика и др., али и оних приватних пословања у сфери: маркетинга, ИТ сектора, области комуникација и односа са јавношћу, банкарства, здравства.

Као један од највећих проблема које у размишљањима да покрену сопствени посао наводе жене, су недоступност извора финансирања. Најчешће жене нису власнице некретнина нити земљишних поседа, због чега нису у могућности да подигну кредит како би инвестирале и унапредиле пословање и постале конкурентније на тржишту.

На територији Републике Србије, од укупног броја предузетничких радњи, трећина су жене власнице фирми. Сличан однос је и на територији града Крагујевца у коме послује 3.105 жена предузетница, или 34,4% од укупног броја предузетника. Структура делатности је таква да највећи број њих чине радње у области трговине (23,78%), затим занатске радње (16,12%), фризерски и

козметички салони (12,29%), угоститељство (8,06%), рачуноводствени, књиговодствени и ревизорски послови (2,91%), образовање (2,77%), такси превоз (2,55%), инжењерске делатности (1,85%), правни послови (1,19%), стоматологија (1,06), архитектура (0,92%).

- **Стари занати**

У Крагујевцу су већ 1819. године радиле разне врсте занатлија: мумџије, ћурчије, абаџије, сарачи итд. Пословне могућности које је нудила престоница у изградњи привлачила је временом занатлије и трговце са разних страна. Када је 1836. године у Србији извршен попис занатлија, у Крагујевцу их је било 336. Иако су Београд и Шабац имали већи број занатлија од престонице, удео занатлија у укупном становништву био је највећи у Крагујевцу – занатлије су чиниле 15% житељства престонице.

***Табела 5: број занатлија у Крагујевцу према врсти заната којим су се бавили 1836.г.**

Врста заната	Број занатлија	Врста заната	Број занатлија
Терзијски	85	Бојаџијски	7
Механџијски	72	Туфегџијски	6
Ћурчијски	46	Грнчарски	6
Мутавџијски	20	Сарачки	5
Абаџијски	19	Табачки	4
Папуџијски	18	Налбантски	3
Болтаџијски	13	Фишеџијски	2
Берберски	11	Чутурџијски	2
Кујунџијски	8	Дуванџијски	2
Мумџијски	7	УКУПНО:	336

У Крагујевцу и данас, готово два века касније, опстаје и ради велики број занатлија које су у највећој мери препуштене саме себи. Иако потреба за овим занимањима није престала, све је теже пронаћи мајстора ковача да откује косу, направи секиру, поткује коња или било ста слично од старих заната. Чињеница да су можда донекле и заборављени, не умањује вредност сертификације за многе старе занате, будући да је ипак приметна велика потражња за квалификованим радницима тих профила.

***Табела 6: број занатлија у Крагујевцу према врсти заната којима се баве 2024.г. (Уредба о класификацији делатности, "Службени гласник Републике Србије број 56/12)**

Врста заната	Број занатлија	Врста заната	Број занатлија
Израда народних ношњи	78	Бојаџијски	4
Јорганџијски	24	Ткачки	2
Вуновлачарски	1	Ужари	1

Клесарски (каменорезачки)	18	Сарачки (табачки)	18
Оџачарски	15	Фералски (израда фењера)	1
Опанчарски	16	Крзнарски (ћурчијски)	11
Бомбонџијски	11	Коларски	1
Грнчарски	3	Казанџијски	25
Воскарско- лицидерски	70	Содаџијски	1
Кујунџијски	13	Дрводељски	41
Пинтерски	8	Сапунџијски	10
Ковачко-поткивачки	7	Оштрачки	172
Печење креча и ћумура	3	Израда четки и метли	2
Израда и рестаурација народних музичких инструмената	6	УКУПНО:	562

Према републичкој Уредби о класификацији делатности, у Крагујевцу данас постоји 562 занатлија сврстаних у 27 различитих делатности. Најбројнији су оштрачи (брусачи) има их 172, затим делатност израде народних ношњи – 78, воскарско-лицидерских има 70, дрводељских 41, казанџијских 25, јорганџијских 24 итд. Удео занатлија у укупном становништву, за разлику од 1836. године када је био 15% житељства престонице, данас чини свега 0,33% или 45 пута мање.

IX ПРОГРАМСКЕ МЕРЕ

Мера подршке различитим активностима привреде које се односе на редовне месечне активности привредника, промоцију локалне привреде, активности везане за унапређење конкурентности, активности мањих улагања, као и промотивне активности привредника

У складу са чланом 8. Закона о контроли државне помоћи („Службени гласник Републике Србије“, број 73/19) и чланом 95-97. Уредбе о правима за доделу државне помоћи („Службени гласник Републике Србије“, број: 13/10, 100/11, 91/12, 37/13, 97/13 и 119/14), подршку је могуће пружити локалним привредницима без обзира на то да ли су у тешкоћама у складу са чланом 2. Уредбе о правилима за доделу државне помоћи. Такође, се овим путем пружа и подршка развоју кооператива, кластера и других облика удруживања.

Конкретно подржавају се привредни субјекти са пословним седиштем на територији града Крагујевца, који обављају производне и услужне делатности, а који су претходно измирили све своје претходне уговорне обавезе према локалној

самоуправи или обавезе које спадају у категорију локалних изворних или републичких прихода.

Локална самоуправа препознала је потребе привреде и у складу са тим у оквиру ове подршке могуће је суфинансирати трошкове повезане са следећим активностима:

- **Редовне месечне активности привредника**

Локална самоуправа је увидела потребу за даљим наставком пружања подршке локалној привреди. Очекивано је да ће се потреба за интервенцијом ЈЛС појављивати, и у скорој будућности.

Трошкови који се могу суфинансирати су редовни месечни оперативни трошкови: трошкови редовних месечних камата кредита узетих за набавку опреме и/или одржавање ликвидности код комерцијалних банака; трошкови месечног закупа пословних просторија; редовни месечни комунални трошкови (струја, телефон, интернет и др.); трошкови месечних зарада; трошкови транспорта и логистике; трошкови реформатеријала; трошкови везани за различите услуге које привредници плаћају (рачуноводствене, саветодавне и сл.), трошкови стручног саветовања и образовања.

- ***Промоција локалне привреде***

Град Крагујевац се одлучио за суфинансирање ове врсте трошкова из разлога што се овим путем омогућава да локална привреда оствари додатне контакте како са добављачима тако и са потенцијалним купцима на новим тржиштима. Поред тога суфинансирање ових трошкова је неопходно и због тога што су трошкови ове врсте врло високи због чега локални привредници нису у стању да их сами у потпуности финансирају.

Трошкови који се могу суфинансирати су трошкови који се односе на учествовање на сајмовима и изложбама или трошкови везани за посете сајмовима и изложбама како у земљи тако и у иностранству. Трошкови учествовања на сајмовима и изложбама подразумевају трошкове постављања и изнајмљивања штанда и вођење штанда. Трошкови посете сајмовима и изложбама подразумевају трошкове организовања путовања и то плаћање трошкова пута и хотела највише за две особе из истог привредног субјекта.

- ***Активности везане за унапређење конкурентности***

Имајући у виду да се локална привреда сусреће са конкуренцијом како на локалном тржишту тако и на глобалном, град Крагујевац је одлучио да подржи активности које ће му омогућити бољи и конкурентнији положај на тржишту. У том смислу пропозната је потреба да се суфинансира улагање у покретање, развој и унапређење пословања у циљу подизања квалитета, продуктивности и

конкурентности. Јединствени циљ оваког суфинансирања је да се у дужем периоду омогући и додатно запошљавање и раст производње и пружања услуга.

Могуће је суфинансирање следећих трошкова: лиценцирања, сертификација, набавке know-how, набавке франшизе и увођење франшизе; увођење и управљање системом квалитета и други трошкови за које привредни субјекти могу доказати да имају везе и да утичу на улагање у покретање, развој и унапређење пословања у циљу подизања квалитета, продуктивности и конкурентности.

- ***Активности мањих улагања***

Препознајући да, углавном мали (микро, предузетници) и средњи привредни субјекти, немају могућности да одговоре на захтев инвестиционог улагања које резултира новим запошљавањем али и препознајући потребу да се омогући привредним субјектима куповина и набавка опреме мање вредности, град Крагујевац је одлучио да суфинансира трошкове повезане са активностима мањих улагања.

Трошкови за које је могуће суфинансирање су трошкови: набавке алата, машина, постројења, опреме, различитих инструмената (контролних и мерних); куповине, изградње, доградње, реконструкције пословног простора и његово опремање; набавке рачунарске опреме и пратећих програма; повезани са планирањем и организовањем рада од куће у привредним субјектима где је то могуће.

- ***Промотивне активности привредника***

Имајући у виду да трошкови промотивних активности могу знатно да утичу на повећање укупних трошкова привредних субјеката али и да привредни субјекти без њих не могу да остваре добро позиционирање на тржишту али ни да на адекватан начин информишу своје купце о производима/услугама које нуде, град Крагујевац је одлучио да подржи локалну привреду у погледу суфинансирања ових трошкова.

Трошкови за које је могуће суфинансирање су трошкови: истраживање тржишта, креирања и дизајна производа, припреме и штампе информативних плаката, летака, публикација и проспеката, као и трошкови израде интернет презентације и других промотивних активности привредних субјеката.

Напомена: Град Крагујевац задржава право да у односу на могућности буџета, односно на могућност расподеле субвенција, определи коначни процентуални износ субвенција који се одређује за сваку годину посебно, а не сме прећи износ од 23.000.000 динара по кориснику у току три узастопне фискалне године.

- **Мера подршке активностима спровођења истраживања и развоја**

Сматрајући да је врло важно и потребно да се суфинансирају активности повезане са развојем, истраживањем и иновацијама, како би се и на тај начин додатно утицало на могућност отварања нових радних места и смањења незапослености, локална самоуправа је одлучила да пружи подршку локалној привреди у реализацији ових активности. Да није само важно подржати ове активности у погледу омогућавања додатног запошљавања посебно се имало у виду да савремени производни процеси утичу на повећање конкурентности, технолошке способности, скраћења производног циклуса, те бржег одговора производње/услуга на захтеве купаца.

Подршку је могуће пружити локалним привредницима који докажу да нису у тешкоћама у складу са чланом 2. Уредбе о правилима за доделу државне помоћи („Службени гласник Републике Србије“, број: 13/10, 100/11, 91/12, 37/13, 97/13 и 119/14), конкретно подржавају се привредни субјекти са пословним седиштем на територији локалне самоуправе и то они који спадају у категорију средњих и малих (микро и предузетници), а који су претходно измирили све своје претходне уговорне обавезе према граду Крагујевцу или обавезе које спадају у категорију локалних изворних или републичких прихода.

Град Крагујевац је одредио да се Програмом подржавају привредни субјекти којима је потребно саветовање у области подстицања иновација како би подстакла развој ове области. Опредељена је могућност пријаве за доделу средстава уколико се у оквиру пројекта за који се подноси пријава, налазе трошкови повезани са услугама саветовања и подстицања иновација, од којих су оправдани трошкови следећи:

- за саветодавне услуге намењене иновацијама - трошкови везани за саветовање менаџмента, технолошку помоћ, услуге преноса технологије, усавршавање, саветовање приликом преузимања, заштите и трговине правима интелектуалне својине и за лицендне уговоре, саветовање о употреби стандарда;
- за услуге подстицања иновација - трошкови везани за канцеларијски простор, креирање базе података, истраживање тржишта, коришћење лабораторија, означавање квалитета, тестирање и сертификацију.

Подршка је могућа уколико се испуни следеће:

- да помоћ не сме да пређе износ од 200.000 евра у динарској противвредности по кориснику у току било ког трогодишњег периода;
- да пружалац услуга има национални или европски сертификат у ком случају је висина помоћи до 100% оправданих трошкова, а ако нема национални или европски сертификат да висина помоћи не прелази 75% оправданих трошкова;

- да корисник користи ту помоћ за прибављање услуга по тржишним ценама или уколико је пружалац услуга непрофитни привредни субјекат, по цени која представља пуне трошкове услуга уз разумну маржу.

Напомена: Град Крагујевац задржава право да у односу на могућности буџета, односно на могућност расподеле субвенција, определи коначни процентуални износ који се одређује за сваку годину посебно, а не сме прећи Програмом приказане интензитета. Други инструменти доделе јавних средстава ће се усклађивати у односу на укупну кумулацију.

X ИЗБОР ПРОЈЕКТА/КОРИСНИКА, МЕХАНИЗМИ ПРАЋЕЊА И ИЗВЕШТАВАЊА

Град Крагујевац ће сваке године кроз Програм расподеле средстава одређивати износе средстава за реализацију овог програма, а на основу њега и у односу на годишње приоритете и расположивост средстава расписаће се јавни позив/конкурс за доделу средстава.

Јавни позив/конкурс расписује надлежна градска управа, који ће се објавити у најмање једним дневним новинама на територији града Крагујевца и веб страници Града. У зависности за које активности ће се расписивати јавни позив/конкурс, потребна документација ће се детаљно у њему дефинисати. Програм дефинише следећу обавезну документацију:

- Изјава о истинитости пријављених података,
- Пријавни образац,
- Пословни план – саставни део овог програма,
- Потврда о регистрацији правног лица,
- Изјава о претходно добијеној државној помоћи,
- Изјава подносиоца пријаве за доделу подстицајних средстава о испуњености услова.

Избор пројекта зависи од оцене достављеног пословног плана и описа који корисник представи а који мора да докаже предности које ће локална самоуправа остварити у погледу пореза и осталих накнада које је привредни субјект у обавези да плати.

Дакле избор пројекта/корисника зависи од анализе прихода и расхода, обима производње/услуге, поврата инвестиције и одрживости инвестиције, односно од приказане економско-финансијске анализе у пословном плану предузећа, посебно уколико се оцењује додела јавних средстава за реализацију инвестиционог улагања.

Градско веће формира Комисију која ће, у складу са расположивим средствима у буџету извршити оцену и избор пројекта/корисника. Критеријуми и начин одабира дефинишу се правилником о оцењивању пристиглих захтева који предлаже Комисија а доноси Градско веће.

На основу предлога добијеног од Комисије, надлежна градска управа доноси акт о додели средстава на основу ког начелник Управе закључује уговор са корисником. Уговор о додели средстава обавезно мора да садржи констатацију о достављеној документацији, обавезе корисника, обавезе локалне самоуправе, износ средстава који се додељује, основе пројекта за који се средства додељују, средство обезбеђења и др.

Мониторинг над реализацијом пројекта за који су одобрена средства врши организациона јединица за локални економски развој.

XI ИНСТИТУЦИОНАЛНИ КОРАЦИ У ПРИПРЕМИ, СПРОВОЂЕЊУ И ПРАЋЕЊУ ПРОГРАМА ЛОКАЛНОГ ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА

Поступак за реализацију програма ЛЕР-а

- Доношење годишњег Програма расподеле којим се одређују које мере из програма ће се реализовати у току буџетске године;
- Доношење акта о образовању Комисије за доделу средстава;
- Закључак о расписивању јавног позива за избор пројекта/програма корисника подстицајних средстава којим се остварује подршка привреди на територији града Крагујевца у оквиру Програма;
- Оглашавање јавног позива за подношење предлога пројекта/програма за доделу постицајних средстава за подршку привреди на територије града Крагујевца;
- Утврђивање предлога листе, вредновање и рангирање пројекта (збирна листа вредновања (оцене) квалитета пројекта, прелиминарна листа вредновања и рангирања пројекта са предлогом новчаних средстава, коначна листа вредновања и рангирања пројекта);
- Прибављање мишљења о расположивости средстава (регистар преузетих обавеза) од стране градске управе надлежне за област финансија;
- Прибављање мишљења на нацрт уговора о додели подстицајних средстава за Програм служби градског правобранилаштва;
- Закључак о давању сагласности на закључење Уговора о додели подстицајних средстава за подршку привреди;
- Потписивање уговора;
- Прикупљање и контрола извештаја и правдање добијених средстава.

XII ЗАКЉУЧАК

Програм је замишљен са циљем да пружи подршку стабилизацији локалне привреде и њен даљи развој. Програм би требало да осигура да се како краткорочни тако и дугорочни проблеми, превазиђу на најбољи могући начин како би се поспешила већа економска активност привредних субјеката, а Град Крагујевац буде препознат као град који је добар домаћин привредним субјектима, који брине не само о развоју модерних индустрија, већ негује и чува традицију кроз подршку старим занатима.

Идеја јесте да се одговори на постојеће изазове али и да се омогући привреди да створи инвестиције и изведе активности на побољшању производног процеса, производа и услуга, с тим што не треба заборавити улогу подстицаја у развоју конкурентности и праведности. Програм треба сагледавати као позитивни инструмент доделе, контроле и примера добре праксе.

Мрежу локалне пословне подршке у Крагујевцу поред Одељења за локални економски развој и Привредног савета града Крагујевца, чине и Регионална агенција за економски развој Шумадије и Поморавља, Бизнис иновациони центар Крагујевац, Привредна комора Србије – регионална комора у Крагујевцу, развојни центри и институти при Универзитету, Удружења предузетника и кластери, институције средњег и високог образовања.

XIII ОБЈАВЉИВАЊЕ ПРОГРАМА

Овај програм објавити у "Службеном листу града Крагујевца" и веб страници Града.